

Demokrati – förutsättningar för delaktighet då och nu

Sammanfattning av kunskapssammanställningen

Myndigheten för delaktighet är en kunskapsmyndighet som arbetar inom funktionshindersområdet. Vi arbetar för att alla, oavsett funktionsförmåga, ska kunna vara fullt delaktiga i samhället.

Myndigheten för delaktighet, 2021
Demokrati – förutsättningar för delaktighet då och nu
Sammanfattning av kunskapssammanställningen

Nummer 2021:14

Publikationen finns att ladda ner från myndighetens webbplats www.mfd.se.
Alternativa format kan beställas från Myndigheten för delaktighet.

Postadress: Myndigheten för delaktighet, Box 1210, 172 24 Sundbyberg

E-post: info@mfd.se

Telefon: 08-600 84 00

Inledning

Under 2021 firar den svenska demokratin 100-årsjubileum. Firandet syftar på att det i år är 100 år sedan både kvinnor och män för första gången fick rösta i val till riksdagen. Men blev det verkligen rösträtt för alla detta år och är rätten att rösta samma sak som att ha demokrati i ett land?

Den första frågan kan besvaras genom att beskriva demokratins utveckling i Sverige under de senaste 100 åren för människor med funktionsnedsättning. Har denna grupp haft samma möjligheter som resten av befolkningen?

Den andra frågan är lättare att svara på. Att alla vuxna medborgare i ett land får rösta är nödvändigt för att det ska vara en riktig demokrati. Men det krävs mer.

Förutom att få rösta ska det vara möjligt för alla att ha politiska uppdrag, att vara med och jobba i politiska partier och i föreningar, att kunna säga vad man vill genom att skriva insändare, demonstrera, kontakta politiker, göra namninsamlingar med mera.

Här ges en sammanfattande genomgång av det gångna seklets hinder och landvinningar när det gäller möjligheterna till demokratiskt deltagande för människor med funktionsnedsättningar.

Före 1917: Sverige står på tröskeln till demokrati

Sverige styrdes under lång tid av kungar och där de som fick vara med och bestämma bestod av adel, präster, borgare och bönder. Adeln hade mest makt och bönderna minst. Den som inte tillhörde något av de här fyra stånden, till exempel kvinnor, drängar, pigor, arbetare med flera hade varken rösträtt eller andra medborgerliga rättigheter.

Vid slutet av 1800-talet fick därför väldigt få rösta i Sverige. Då började folkrörelsernas tid. Människor gick med i föreningar och kämpade tillsammans för förändring och politiskt inflytande.

1917-1930 Demokratins genombrott - eller?

Under hösten 1917 gick Sverige från monarki till parlamentarism. Det innebar att makten flyttades från kungen till riksdagen.

1918 beslutade riksdagen att fler borde få rösta. I valet till riksdagen 1921 fick ytterligare två miljoner svenskar rösta och de flesta av dem var kvinnor.

Men fortfarande var det många som stängdes ute. För att få rösta var man tvungen att:

- vara över 23 år
- bo i Sverige
- ha gjort värnplikten
- inte ha dömts till något straff
- sköta sin ekonomi
- Inte vara omyndigförklarad.

Omyndig kunde man bli om samhället inte tyckte att en vuxen person kunde ta hand om sig själv. Ofta drabbade det människor som var gamla, psykiskt sjuka, missbrukare, och personer med hjärnskador eller intellektuella funktionsnedsättningar.

Under 1920-talet uppstod nationalistiska idéer i Sverige och många andra länder. Inom nationalismen fanns det en idé om att människor skulle delas upp i olika raser. En grupp i samhället som drabbades av rastänkandet var personer med funktionsnedsättning som man ansåg att samhället behövde skyddas ifrån. Det började byggas särskilda institutioner där de skulle bo.

Lite senare kom också Sveriges första steriliseringslag. Den gjorde det möjligt att tvångssterilisera omyndigförklarade människor med intellektuella funktionsnedsättningar eller ärftliga sjukdomar. Trots att detta idag låter grovt stötande var dessa åsikter allmänt accepterade. Steriliseringslagen fanns kvar ända fram till 1975 och totalt tvingades 63 000 svenskar att sterilisera sig mellan 1930 och 1960-talet. Av dessa var 93 procent kvinnor och många hade en psykisk eller intellektuell funktionsnedsättning.

1930 – 1950: Välfärdssamhället växer fram

Det socialdemokratiska partiet vann valet 1932 och nu började en 44 år lång period av socialdemokratisk dominans i den svenska politiken. Partiet ville fortsätta demokratiseringen av Sverige och göra både sociala och ekonomiska förbättringar för människor.

Under denna period blev livet bättre för många människor. Både sjukvården och skolan byggdes ut, pensionerna blev bättre och vi fick en lag om semester till alla. Fler fick rösta och rösträttsåldern sänktes till 21 år.

Samhället började göra insatser för att personer med funktionsnedsättning skulle kunna leva mer självständiga liv. Det bildades också flera organisationer som företrädde personer med funktionsnedsättning.

1950 – 1970: Funktionshinderpolitiken blir en social fråga

Sveriges ekonomi blev allt bättre under 1950- och 60-talen och det kom ännu fler beslut som gjorde livet lättare för befolkningen.

Även den internationella utvecklingen var positiv. Efter alla övergrepp mot olika folkgrupper under andra världskriget ville världens länder nu se till att sådant inte skulle kunna hända igen. 1948 antogs FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna.

Under 1960-talet visade fler politiker intresse för levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning med ett särskilt fokus på de hinder som fanns i samhället.

Samtidigt började institutionerna, där många personer med intellektuella funktionsnedsättningar hade tvingats bo, att avvecklas. År 1968 kom en lag som gav rätt till daglig verksamhet och skola för alla barn med intellektuell funktionsnedsättning.

1970 - 1980: Ett tillgängligt samhälle för alla

År 1974 antog riksdagen Sveriges nuvarande regeringsform som inleds med "All offentlig makt utgår från folket". Det innebär att alla som röstar bestämmer hur vi ska ha det i Sverige.

Under detta årtionde blev valdeltagandet det högsta någonsin och låg på över 90 procent.

På 70-talet lanserades funktionshinderrörelsens första politiska program. "Ett samhälle för alla". Funktionshinderfrågorna märktes nu allt mer i den politiska diskussionen. Bland annat ökade kraven på vallokalernas tillgänglighet.

1980 - 1990: "Handikappårtiondet"

På 1980-talet fick funktionshinderfrågorna mer uppmärksamhet än någonsin tidigare. FN utnämnde år 1981 till det "Internationella handikappåret". Det arbete som FN påbörjade då kom senare att ligga till grund för FN:s standardregler (1993) och Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (2006).

I Sverige kom en ny omsorgslag 1986 som gällde personer med intellektuell funktionsnedsättning. Den innebar att de institutioner som fanns kvar skulle stängas och ersättas av gruppboheter. År 1989 beslutade också riksdagen att ingen skulle kunna omyndigförklaras längre. Detta betydde att Sverige tog bort det sista rösträttshindret. När ingen vuxen längre kunde vara omyndig innebar det att alla medborgare över 18 år hade rätt att rösta.

1990 – 2000: Demokratins moderna era tar vid

År 1991 instiftades Sveriges yngsta grundlag – yttrandefrihetsgrundlagen. Rätten att fritt uttrycka sig i text var, i och med införandet av tryckfrihetsförordningen, sedan några år tillbaka skyddad. I takt med att radio, tv, film och nya medier växte fram fanns det dock ett behov av att utöka skyddet även för det talande ordet. Exempelvis tydliggör yttrandefrihetsgrundlagen att svenska myndigheter inte får censurera det som sägs i radio eller tv.

Under 90-talet stärktes även rättigheterna för Sveriges fem nationella minoriteter. År 1993 inrättades Sametinget, en organisation med syfte att främja den samiska kulturen och ta tillvara den samiska minoritetens intressen. Idag är Sametinget dels en folkvald församling, dels en svensk statlig förvaltningsmyndighet. Sex år senare, 1999, erkände Sverige även judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar som sina fem nationella minoriteter.

År 1994 fattades beslutet om lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och lagen om statlig assistansersättning (LASS). Målet med dessa lagar var att ge personer med funktionsnedsättning möjlighet att leva sina liv på samma villkor som alla andra, utifrån sina egna förutsättningar

2000 – 2021: Den svenska demokratin är fortfarande ung

Under 2000-talets första år tog arbetet mot diskriminering stora kliv framåt och det blev förbjudet att diskriminera någon på grund av funktionsnedsättning. Att ingen får diskrimineras skrevs också in i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna. Personer med funktionsnedsättning skulle nu ses som medborgare på samma sätt som alla andra, med lika rättigheter och skyldigheter.

År 2009 infördes den diskrimineringslag som gäller än idag som samlar samtliga lagar kopplade till diskriminering under ett och samma tak.

År 2015 infördes bristande tillgänglighet som en särskild diskrimineringsform i Diskrimineringslagen.

Avslutande ord

Forskningen visar att Sveriges demokrati idag står stark. Samtidigt återstår hinder för att alla ska kunna vara demokratiskt delaktiga. Inte minst gäller det personer med funktionsnedsättning som är generellt mindre delaktiga i demokratin än övriga befolkningen.

De har inte samma möjlighet att påverka politiska beslutsprocesser som andra, röstar i lägre utsträckning och är underrepresenterade i de folkvalda församlingarna.

De lokaler som används för politiska möten behöver vara tillgängliga. Detsamma gäller möjligheten att kommunicera och få information. Det handlar om att förstå hur valprocesser fungerar, få tillgång till nyheter och annan information och kunna delta i politiska samtal

Tillsammans och med rätt insatser kan vi alla bidra till att fler ska kunna vara demokratiskt delaktiga.